

PRINCIPII DE DEONTOLOGIE ÎN ACTIVITATEA DE EXPERTIZA MEDICO-LEGALĂ ȘI CRIMINALISTICĂ

Prof. univ. dr. Groza Ionel Lulu
Conf. univ. dr. Vintilă Gheorghe
Asist. univ. dr. Ionescu Cosmin

L'article propose une présentation des principes déontologiques fondamentaux applicables pour les expertises medico-légales et criminologiques en marquant précisément tout d'abord le cadre légal de ces principes. Ensuite, chaque principe est énoncé, expliqué et commenté en discutant les coordonnées et les modalités spécifiques à leur application concrète.

1. Preliminarii. Codul de procedură penală, Partea generală, Titlul III, Probele și mijloacele de probă, în art. 62 precizează că: "în vederea aflării adevărului, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să lămurească cauza sub toate aspectele, pe bază de probe". Aceste probe nu au valoare mai dinainte stabilită. În cadrul art. 64 C. proc. pen., unde se precizează care sunt elementele ce pot servi ca probe, se menționează și înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, constatările tehnico-științifice, constatările medico-legale și expertizele¹. Pornind de la conținutul celor două texte, am considerat ca necesar să configurăm câteva principii deontologice care stau la baza activității expertului medico-legal și criminalist, mai ales în condițiile în care Curtea Constituțională a României prin Decizia nr. 143 din 5 octombrie 1999, publicată în Monitorul Oficial nr. 585 din 30 noiembrie 1999, a constatat că dispozițiile art. 120 alin. 5 din Codul de procedură penală, contravin prevederilor art. 24 alin. 1 din Constituție, potrivit cărora "Dreptul la apărare este garantat".

"Într-adevăr, prin neacordarea în favoarea părților dintr-un proces penal a dreptului de a cere ca un expert recomandat de ele să participe la efectuarea expertizei, atunci când aceasta urmează să fie efectuată de o instituție specializată potrivit legii, se restrânge în mod nejustificat dreptul la apărare al acestora, nesocotindu-se garantarea acestui drept prin Constituție². Neparticiparea la efectuarea expertizei a expertului recomandat de partea interesată nu poate fi compensată prin dreptul acestuia de a cere ulterior explicații asupra raportului de expertiză sau *completarea expertizei incomplete*, ori efectuarea unei noi expertize, atunci când apreciază că *expertiza nu a fost efectuată cu competență profesională și în mod corect*"³. Cu această motivare Curtea Constituțională a decis că dispozițiile art. 120 alin. 5 din Codul de procedură penală sunt neconstituționale, și, ca atare, ele au fost abrogate. În aceste condiții, în România, apar, pentru prima dată, după 1989, o categorie nouă de experți, și anume *aceea de experți recomandați de părți*. Urmarea acestei situații este că va exista o opozabilitate, pe care o dorim permanentă, între experții oficiali, în cazul nostru, salariați ai instituțiilor specializate ale statului (medici legiști, ofițeri și subofițeri,

¹ Codul de procedură penală

² M.L. Dressler, Probleme de deontologie și răspundere medicală, în Tratat de medicină legală, vol. II, sub redacția V. Beliș, Ed. Medicală, București, 1995

³ Decizia nr. 143/5 octombrie 1999 a Curții Constituționale a României. Publicată în Monitorul Oficial nr. 585/30 noiembrie 1999

criminaliști), și experți numiți de părți care, până în prezent, nu au un statut de sine stătător sau o formă organizatorică independentă cu adevărat.

În interesul unei justiții corecte și imparțiale, nu putem fi de acord ca experții oficiali să îndeplinească atât rolul de experți ai statului, cât și pe cel numit de parte, deci independent, cu toate eventualele constrângeri la care ar putea fi supus cel oficial. Este imperios necesar, după părerea noastră, crearea, alături de cele ale statului, a unor instituții specializate independente, cu caracter științific recunoscut oficial și care pot furniza probe, ce pot fi încadrate în art. 64 C. proc. pen. și venind în sprijinul principiului înscris în art. 62 C. proc. pen. Ținând cont de cele arătate mai sus, apreciem că se impune să precizăm conținutul unor principii deontologice ale activității experților medico-legali și criminaliști, fie ei oficiali sau recomandați de părți.

2. Principii deontologice în activitatea de expertiză medico-legală și criminalistică.

Referitor la competența și probitatea profesională a expertului. Legislația în vigoare referitoare la experții criminaliști și medico-legali este diferită în funcție de tipul de expert: experții criminaliști sunt atestați de Ministerul de Justiție, pe bază de concurs, împreună cu alte categorii de experți criminaliști din cadrul Ministerului de Justiție; experții de medicină legală, potrivit O.U.G. nr. 1/2000, cap. VI – Dispozițiile finale și tranzitorii, sunt numiți de institutele de medicină legală teritoriale, care, împreună cu Consiliul superior de medicină legală, întocmesc liste cuprinzând *experți pe nivele de competență* din rândul cărora părțile interesate pot solicita, cu plată, medici legiști sau alți specialiști care să asiste, experți oficiali, desemnați potrivit legii *pentru anumite activități medico-legale*⁴.

O simplă privire asupra acestor două criterii de competență ale experților ne fac să ne punem o serie de întrebări: de ce criminaliștii obțin un atestat în baza unui concurs la Ministerul Justiției, iar medicii legiști sunt numiți de alte institute de profil, când, de fapt, ambele categorii de experți slujesc justiția, și, în esență, adevărul științific; cum se împacă noțiunea de expert medico-legal, „*atestat pe nivele de competență*”, cu însăși noțiunea clasică de expert într-un domeniu, indiferent de domeniu, aceasta însemnând că cei interesați în alegerea unui expert parte pot alege între „*experți mai calificați sau mai puțin calificați*”, iar aceștia din urmă, ne întrebăm, mai pot purta titlul de experți?

Considerăm că atestarea calității de expert poate fi făcută numai de către Ministerul Justiției care, până la urmă, trebuie să se asigure că experții pe care îi poate folosi atât justiția cât și justițiabilii îndeplinesc toate cerințele de competență, moralitate, onestitate și cinste. În cadrul competenței profesionale pentru îndeplinirea funcției de expert, pregătirea profesională continuă, în domeniul său de activitate, constituie o obligație. Formele acestei pregătiri pot îmbrăca fie aspectul celor propuse de colegiul medicilor, fie cele ale cadrelor didactice de specialitate prin articole științifice, lucrări științifice, studii, cărți de specialitate etc. Competența celor două categorii de experți, exprimată prin pregătirea lor profesională, de respectare a adevărului științific, cât și probitatea profesională, conduc în mod sigur atât la independența justiției cât și la corecta aplicare a ei. În prezent, în cadrul Ministerului Justiției, funcționează Institutul Național de Expertize Criminalistice (I.N.E.C.), înființat prin H.G. nr. 368 din 03.07.1998, iar în subordinea acestuia acționează laboratoarele interjudețene de expertize criminalistice cu sediile în București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara.

⁴ O.G.R. nr. 1/2000

Respectarea obiectivelor stabilite de organele judiciare prin actul de dispunere a expertizei. Pentru a putea fi îndeplinită această cerință, expertul, trebuie să respecte adevărul științific, adevăr ce poate fi demonstrat întotdeauna, fără a se lăsa sedus de una sau mai multe versiuni de anchetă. Este imperios necesară înregistrarea foarte corectă a tuturor datelor puse la dispoziție sau cele solicitate de expert⁵, pentru că numai în felul acesta pot fi redactate corect concluziile și, mai ales, poate fi stabilit raportul de cauzalitate.

Secretul profesional. În medicina legală, acest aspect se suprapune parțial cu cel medical, dar datorită specificității acestei specialități, expertul trebuie să aibă în vedere că în nici un fel, nu trebuie să producă vreun prejudiciu cursului procedural prin urmărire penală⁶. În cursul exercitării profesiei sale, expertul, care ia cunoștință de anumite fapte, le va comunica numai acelor organe care, „în consens cu legea, pot și trebuie să le utilizeze în vederea administrării justiției”. Este interzisă în această situație comunicarea acestor fapte părților din proces. O situație deosebită este reprezentată de starea în care expertul, *în exercițiul funcțiunii*, ia cunoștință de infracțiuni ce se urmăresc din oficiu, caz în care el trebuie să comunice de îndată organelor abilitate această informație.

Caracterul de urgență a lucrărilor expertale este prevăzut de Codul de procedură penală atunci când există pericolul de dispariție sau degradarea probelor. În această situație este necesară înregistrarea și consemnarea extrem de amănunțită a tuturor observațiilor, chiar dacă unele par a nu prezenta importanță la prima vedere. Adăugăm aici și obligativitatea expertului de a respecta termenele de execuție a lucrărilor solicitate pentru a nu împiedica celeritatea actului de justiție.

Metodologia redactării actelor (rapoartelor) de expertiză se impune a fi respectată cu strictețe întotdeauna și în orice situație. Expertul are obligația de a folosi un limbaj comun, accesibil celor fără pregătire medicală, exceptând situațiile când termenii medicali de specialitate nu au corespondent în vocabularul obișnuit.

Concluziile actului de expertiză trebuie să răspundă complet, riguros și exact la întrebările adresate de organele judiciare, chiar dacă acestea au omis unele aspecte. Sunt persoane de rea-credință ce încearcă prin mijloace medicale să prelungească nejustificat timpul de îngrijiri medicale cu sau fără „ajutorul” medicului curant, situație în care expertul medico-legal are obligația să informeze procurorul sau judecătorul asupra acestui fapt, dar să și aducă argumentele științifico-medicale care să demonstreze justetea afirmațiilor sale. Urmarea acestor obligații expertale este concluzia că expertul, în activitatea sa, nu trebuie să pornească cu idei preconcepute, orgolioase și nu va putea fi dominat de compasiune. Este interzisă expertului exprimarea în cadrul actului (raportului) de expertiză⁷ și, mai ales, în concluzii, a încadrării juridice a faptei, sarcină ce revine în totalitate și exclusiv justiției, expertul prezentând doar elementele obiective, exacte și precise ce pot conduce justiția la încadrarea corectă a faptelor.

⁵ R. Constantin, P. Drăghici, M. Ioniță, *Expertizele – mijloc de probă în procesul penal*, Ed. Tehnică, București, 2000, p. 114 și urm.

⁶ V. Beliș, *Ghid de urgențe medico-judiciare sub redacția Mircea Beuran*, Ed. Scripta, București, 1998

⁷ L. Ionescu, *Propuneri pentru o reglementare proprie a expertizelor complexe*, în RRD, nr. 3/1978, p. 14-178

Concluziile actului de expertiză trebuie să fie foarte clare, exacte, concise și să nu dea naștere la interpretări. Așa cum am arătat mai înainte, nu se vor folosi pe cât posibil termeni de strictă specialitate ce nu pot fi înțeleși de cei cărora le este adresată lucrarea expertală. Există posibilitatea ca în anumite situații expertul să fie în imposibilitatea de a formula concluzii, fie pe baza datelor și a materialelor supuse expertizei, fie că se pot contura două sau mai multe alternative de interpretare, la întrebările puse de justiție. În această situație expertul are obligația să prezinte fiecare variantă în parte, să le explice științific, și să încerce să arate greutatea lor probatorie prin prisma științifică. Redactarea concluziilor trebuie făcută gradual, de la simplu la complex, de la datele obiective studiate și analizate ce pot fi folosite de justiție⁸, până la precizările clare, exacte și obiective, de care justiția are nevoie în vederea stabilirii gravității faptei, încadrarea juridică și stabilirea în articole de lege a cazului în cazul expertului medico-legal, aici se vor face precizările în legătură cu mecanismul producerii leziunilor, obiectul sau obiectele care le-au produs, timpul necesar vindecării, existența sau nu a eventualelor infirmități, prezența sau absența capacității de muncă.

Nu trebuie uitat că în lucrări expertale cu caracter special trebuie arătat că, dacă există posibilitatea de tratament pe perioada detenției sau dacă persoana examinată are sau nu discernământul prezent diminuat sau abolit în ceea ce privește expertii criminaliști. Practica a demonstrat că cele mai multe erori de expertiză medico-legală au fost urmarea caracterului complicat al medicului legist, orgoliului și vanității sale, neînțelegerii faptului că are obligația de a-și recunoaște greșelile făcute și cât mai repede, superficialitatea în elaborarea actelor dar și temerității în folosirea unor metode și tehnici mai rar folosite și mai ales neverificate de practică și nu în ultimul rând relei credințe⁹. Legea penală prevede că faptele care aduc atingere unor activități de interes public, infracțiunile de fals sau uz de fals făcute de un expert duce la răspunderea penală a acestuia și implicit la pierderea calității sale.

Concluziile actului de expertiză a personalității profesionale medicale ca și actul de expertiză îmbracă un caracter foarte complex ce va face obiectul unui viitor articol. Am reaminti nu numai obligația expertului de a se adresa și colabora cu medicii specialiști din domeniu și domenii conexe, de înaltă calificare profesională și a căror posibilitate științifică și morală este deasupra oricăror îndoieli.

⁸ Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Actami, București, 2001, p. 355 și urm.

⁹ Gh. Scripcaru, T. Ciornea, N. Ianovici, *Medicină și drept*, Ed. Junimea, Iași, 1979